

Marks ve Toynbee ile ilgili özet bilgiler mevcuttur. İkinci kısma konulan ekte, Walsh tarafından tarihsel materyalizmin kısa bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Tarih Felsefesine Giriş, Walsh tarafından felsefeciler hedef alınarak yazılmasına rağmen, tarihçiler ve tarih öğrencileri tarafından mutlaka yararlanılması ve değerlendirilmesi gereken bir kaynaktır. Basit ve sade anlatımı, tarih felsefesi gibi okunması sıkıntılı bir disiplini kolaylaştırırken, önyargılardan uzak tespitleri ufkumuzu genişletmekte ve tarih felsefesi alanındaki yaklaşımlara nüfuz etmemizi mümkün kılmaktadır. Tarih felsefesi hakkında önemli bilgiler içeren kitap, konuya ilgi duyanların vazgeçilmez başvuru kitaplarından biri olmayı hak eder niteliktedir.

Ercan ÇAĞLAYAN

Hans Meyerhoff, **Zamanımızda Tarih Felsefesi**,
çev. Abdullah Şevki, Hece Yayınları, Ankara 2006, 408 s.

“Zamanımızda Tarih Felsefesi” adlı çalışma, Hece Yayınları tarafından Abdullah Şevki’nin çevirisiyle Türkçeye kazandırıldı. Alman asıllı Amerikalı felsefe profesörü Hans Meyerhoff tarafından derlenen kitapta, yazarın tarih ve felsefe konularına ilişkin girişinden sonra; *Tarihsiciliğin Kalıtı*, *Clio- Bilim mi Yoksa Esin Perisi mi?*, *Tarih ve Ahlaklılık ve son olarak Tarihin Anlamı* adlı dört bölüm; tarih felsefesine dair 19. ve 20. yüzyılda kaleme alınmış deneme ve yorumlar bulunmaktadır. Kitabın sonunda tarih felsefesiyle ilgili ek kaynakçaya yer verilmesinin yanı sıra, mütercim tarafından kaleme alınan ‘Tarih Felsefesi İçin Bir Deneme’ adlı yazı da bulunmaktadır.

Birinci bölümde Geoffrey Barraclough'un "*Değişen Dünyada Tarihçi*" adlı makalesinde, tarihselciliğe yönelik çelişkili bir duruşu vardır. O bir yandan, tarihin "*insan ruhunun muhteşem çeşitliliği, yaratıcı güce çok keyif veren tanıklığı*" olduğu tezini savunurken; diğer taraftan da, tarihçiliğin bilgi ve aktörel yargılar için göreceli sonuçlarına üzülür. Bununla birlikte Barraclough, "*tarihsel düşüncenin temellerinin yeniden dikkate alınması için*", "*zamanın*" gerekli olduğu sonucuna varmıştır. "*Rüya*" adlı makalenin yazarı Wilhelm Dilthey'in usunun iki anlamlı vurgusu önem taşır: 1- "*Tarihsicilik, insanın, tanrıbilim, felsefe ve doğal bilimden nihai kurtuluşunun anahtarı gibidir.*" yargısı; 2- "*Tarih ya da felsefe için evrensel bir kavramsal dizge hazırlamanın başarısızlığı.*" Mezkur makalede felsefe, Dilthey tarafından üç başlık altında irdelenmiştir: 1- Maddecilik veya olguculuk, 2- Özgürlüğün idealizmi, 3- Klasik ve nesnel idealizm. Dilthey'a göre, her dünya görüşü tarihsel olarak koşullandırılmıştır ve bu nedenle sınırlı ve görelidir. Benedetto Croce tarafından kaleme alınan "*Tarih ve Tarihçe*" adlı denemede, modern tarih yazımında, akılcı, bilimsel veya olgucu eleştiri söz konusudur. Croce, tarihsel olayın ne olduğu veya niçin olduğuyula, geçmiş olayların vakayiname benzeri kayıtlarıyla, bu olanları açıklayan/yorumlayan tarihsel anlatılar arasında temel bir farkın olmasıyla ilgilenir. Bu fark, çözümsel ya da spekülatif olsun olmasın, tarihin herhangi bir felsefesinin yanıtlanması gereken temel sorularını ortaya koyar: Tarihsel bir anlatı ne yapar? Ya da, meydana gelen başlıca olaylar nasıl tarihe dönüştürülmüştür? Devamında Croce'nin "*Her gerçek tarih, çağdaş tarihtir.*" önerisi, onun tarih felsefesine önemli bir katkısı olmuştur. Ayrıca, tarihin "*pragmatik*" yorumunun da temelidir; şimdiki yaşamın yararıyla birleşmiş olması nedeniyle, geçmiş ölmüştür anlamına gelmektedir. "*Yaşam bir şimdir ve boş bir öyküleme olan bu tarih geçmiştir.*" diyen Croce, belge ve tenkit ile yaşam ve düşüncenin tarihin gerçek kaynakları olduğunu vurgulamıştır.

Birinci bölümdeki bir diğer yazı, Jose Ortega Y Gasset tarafından yazılmış olan "*Bir Dizge Olarak Tarih*" adlı makale olup; yazarın, tarihsicilikten varoluşçuluğa geçişi açıklığa kavuşturma ama-

cını taşımaktadır. Ayrıca yazarın, *“Dünden önceki günü anımsamakla sadece düne ışık tutabiliriz. Tarih bir dizgedir, tek ve acımasız zincirle bağlanmış olan insan deneyimlerinin dizgesidir.”* sözü, yazarın tarihe, geçmişteki tecrübeler olarak baktığı gerçeğini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. *“İnsan, bir söz olarak doğaya sahip değildir; asıl sahip olduğu tarihtir.”* tümcesi Ortega’nın, Croce ve Dilthey’a minnettarlığını gösterir. Ortega’nın makalesi, modern tarihsiciliğin geleneği bakımından önemli olup; ona göre geçmiştir: *“İnsanın geleceğinin dar yaşamıyla şimdiden yapıldığı deneyimlerdir.”* Geçmişe büyük önem atfeden yazar, *“Eğer ne olacağını bilmezsek, ne olmayacağını da bilmeyiz. İnsan geçmişi göz önünde bulundurarak yaşar.”* sözleriyle yaşamın, geçmişin üzerine kurulu olduğunu/olacağını önemle vurgular. Tarihsel İmgelem adlı makaleyle doğrudan tarihsel bilgi sorununu irdeleyen İngiliz filozof R. G. Collingwood, geçmiş düşüncenin, tarihçinin zihninde, yazılı tarihin şimdinin yeniden vuku bulmasından/re-enactment başka bir şey olmadığını ortaya koymaya çalışır. Makalesinde Collingwood, Kant’ın yaptığı gibi, *“verimli imgelem”*in zihinde önemli bir işlevi olduğunu savlar. Kendini doğrulama kavramı olarak *“tarihsel gerçek”* sorununun çözümünün olup olmadığı, deney öncesi/a priori imgelemin kabul edilip edilmeyeceği, tarihte nesnel koşulların rol oynamasının adil olup olmadığı, tarihsel görelilik veya kuşkuçuluğun gölgesinin giderilip giderilmediği gibi sorunlar üzerinde durmuştur. Ana temanın yanı sıra makalede, kaynaklar, yetkiler, delil, tarihe nüfuz ve tarihsicilik gibi güç konular üzerinde çok sayıda önemli yorum yer alıyor: Tarih, *‘somut ve geçici olanın akıl süzgecinden geçirilmiş bilgisidir.’*

İkinci bölümde, daha çok tarihin bir bilim olup olmadığı üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Henry Pirenne’nin makalesi, bir bilim olarak tarihin konumu için bir savunma yazısı, modern tarihin eleştirel aygıtının bir özeti olmakla birlikte; diğer taraftan, tarihsici sezgi, genel yasaları formüle etmeksizin tarihi kurmanın onu anlatmak demek olduğunu yineler niteliktedir. Makalede, bilimsel aygıtın bir gereklilik olduğu, ancak bunun, tarihi yazmak için yeterli bir koşul olmadığı vurgulanmıştır. Arnold J.

Toynbee'nin kaleme aldığı yazıda, daha çok, "tarihsel açıklama" üzerinde durulmuş ve tarihe bilimsel tekniğin uygulanmasını sınırlandıran nedenler üzerinde düşünülmüştür. Tarihsel görelilik, Carl L.Becker, Charles A. Beard ve Raymond Aron tarafından yazılan makalelerle irdelenmiştir. Becker, ilgiler, kuram ve yoruma bağlı olarak "gerçeklerin" kaçınılmaz koşullandırılması ve tarihsel gerçeklerin saf olmaması gerçeğini dillendirmiştir. Beard'ün makalesinin en anlamlı katkısı ise, bir yandan tarihte bilimsel kavramların bir eleştirisi niteliğinde, diğer yandan bilimsel yöntemin nihai yüklenicisi arasında duraksaması şeklinde olduğu söylenebilir. Aron'un "tarihte görecelik" konusundaki makalesi, tarih yazımına girebilen nesnel ve öznel faktörlerin ağırlığını tartmak bakımından titiz ve itinalıdır: *"İnsan, tarihsel bilginin hem öznesi hem de nesnesidir."* "Tarihsel yargılar" başlıklı makalesiyle John Dewey, tarihsel bilgiyi, genel olarak, insan bilgisinin sorununa benzetmek eğilimindedir. Dewey, *"Tarih, zorunlu olarak şimdinin bakış açısından yazılmıştır."* der ve ekler: *"yazılmış olan kültür kavramları ve baskın sorunlar tarafından kontrol edilmiştir."* Morton White, *"tarihsel yorumun ruh bilimi ve mantığı arasındaki karışıklığın, tarih felsefesinin tipikliği"* olduğuna inanan bir düşünceyi sergilemekle nesnel bir tarih görüşünü savunur.

"Tarih ve Ahlaklılık" adlı üçüncü bölümde, Herbert Butterfield, Sir Isaiah Berlin ve Jacob Burkhardt, ahlaki konular ve değerlerin çatışması, ahlaki ilkelerin/yargıların tarih ve tarihçeye etkisini tartışmakta ve tarihçinin ahlaki yargılara boyun eğmemesi gerektiğini vurgulamaktadırlar: Tarihçinin önde gelen işlevi, kendi bağlamında geçmişi yeniden kurmaktır. "Tarihin Anlamı" başlığıyla dördüncü ve son bölümde, Alan Bullock, Karl Popper, Reinhold Niebuhr ve Karl Jaspers, tarihin ve tarihsiciliğin anlamı, tarih ötesinin bir eleştirisi ve tarihsel belirlenimcilik (döngüsel, diyalektik/evrimci) üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak tarihi anlamlandırma çabamızda tarih felsefesi oldukça önemli bir yer tutar. Meyerhoff tarafından derlenen bu kitap, tarih felsefesine ilgi duyan farklı tarih felsefelerinin yorum-

larını öğrenmek ve ileri okuma yapmak isteyenler için katkı sağlayacak deneme ve yorumları içermektedir. Meyerhoff'un "derlencesi", tarihin anlamından tarihin bir bilim olup olmadığına, tarihte görecelik ve objektiflikten tarihte ahlaki yargılara, tarihçilik ve tarihsel araştırma yöntemlerine değin her biri ayrı bir çalışma konusu olan deneme ve yorumlarla tarihin sınırlarına, yorucu ve bir o kadar da zevkli bir yolculuk yapmak isteyenler için bir başvuru kitabı.

Ercan ÇAĞLAYAN

Georgia Harkness, **John Calvin: the Man and his Ethics**

Henry Holt and Company: New York, 1931, XIII+266 s.

Reformasyon, Avrupa'nın din anlayışında köklü bir değişimi ifade eden bir kavramdır. Oluşum sürecinden kurumsallaşma aşamasına geçen Hıristiyanlık, uzun bir süreyi doktrinel ve politik tartışmaların içerisinde geçirmiştir. Papalık kurumunun, kurumsallaşma sonrasında Papa'nın tüm dinsel ve siyasal erki ele geçirip mutlak otoritesini sağlamasının ardından yaşanan Doğu-Batı bölünmesi ve sonrasında Anglikan Kilisesi gibi yarı reforme olmuş bir kilisenin kurulması bile, Hıristiyan dünyasındaki gerilimi düşürmeye yetmemiştir.

Orta Çağ boyunca skolastik düşünce içerisinde dogmatik bir din-bilim anlayışına sahip Avrupa, Katolik Kilisesi'nin ve onun elinde oyuncak haline düşen prens ve kralların halk üzerinde yoğun baskılarına sahne olmuştur. Seküler idarecilere ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun sunduğu din anlayışına yönelik başkaldırı-